

JEREMI WASIUTYNSKI
COPERNICUS
SKAPEREN AV EN NY HIMMEL
 KLOKKHAMMER FORLAG 2017
 OVERSATT AV GUNNAR
 ARNESON
 684 SIDER. KR 445

«Jeg vet ikke riktig hvem som fascinerer meg mest av de to polakkene: biografen eller den biograferte.»

Polsk kannik endret vårt verdensbilde

OMTALT AV **NILS HEYERDAHL**

Det er, når vi tenker oss om, slett ikke så underlig at våre forfedre oppfattet jorden som det stabile og ubevegelige sentrum i kosmos, og at himmellegemene – solen, planetene og stjernene – beveget seg rundt oss. Det er jo slik vi umiddelbart opplever verden: solen står opp og går ned slik poetene har beskrevet det med vakre ord. De andre himmellegemene beveger seg langsomt over våre hoder, mens den jorden vi står på og observerer fra, virker fast og urørlig.

Den polske astronomen, legen, kirkejuristen og kanniken Nicolaus Copernicus (1473–1543) viste at disse umiddelbare erfaringene ikke stemte, men at vår klode beveger seg rundt solen. Slik revolusjonerte han datidens verdensbilde. Det må ha vært en urovekkende og skakende erkjennelse å ta inn over seg. Ikke rart at de nye teoriene ble møtt med skepsis. (Middelalderen tvilte derimot aldri på at jorden var kuleformet, jfr. artikkelserien Sannhetsserum i dette blad!).

Allerede hundre år før Copernicus hadde riktignok hans navnebror, den tyske filosof, naturforsker og kirkepolitiker kardinal Nicolaus Cusanus, kommet til at jorden ikke er verdens uomtvistelige midtpunkt. I et univers i stadig bevegelse finnes det intet stabilt midtpunkt, mente han: kosmos er som en uendelige sfære, der midtpunktet er overalt og omkretsen intetsteds! Cusanus foregrep intuitivt et moderne verdensbilde, men hans tanker slo ikke gjennom i samtiden.

ET TIDSSKILLE

Det var først med Copernicus at vår oppfatning av jordens plass ble definitivt endret. Her går et tidsskille, ikke bare i kosmologi, men kanskje også i menneskets selvbilde. I et slikt perspektiv blir Copernicus' liv og verk en konsekvensrik etappe på veien mot den moderne verden. Men felles for en rekke av de vitenskapelige pionerene som vi oppfatter som modernitetens representanter, er at deres forskning og deres tenkning har en metafysisk forankring: de er ute etter å etterspore og forstå de evige og uforanderlige lover som Gud nedla i sitt skaperverk.

Nå er det kommet ut en stor monografi

om Copernicus, skrevet av hans landsmann Jeremi Wasutyński. Jeg vet ikke riktig hvem som fascinerer meg mest av de to polakkene: biografen eller den biograferte. De fleste vet hvem Copernicus var og hva han i hovedsak utrettet. Færre har nok hørt om Wasutyński, en polsk matematiker, fysiker, astronom, psykolog og filosof som gjorde nordmann av seg. Han kom til Norge i 1937, 30 år gammel, for å studere under den verdenskjente astrofysikeren Svein Rosseland, lærte seg glimrende norsk, og virket her i landet til sin død i 2005, 98 år gammel. Hans forfatterskap er omfattende og har en klart tverrfaglig profil: Wasutyński søkte sammenheng og helhet der de enkelte vitenskaper bare enser sitt eget, spesialiserte og ofte isolerte felt.

Før han kom til Norge hadde Wasutyński skrevet dette meget grundige Copernikusverket, som i 1938 ble kåret til årets beste bok i Polen. Nå er den, etter 80 år, omsider utgitt på norsk, i Gunnar Arnesons stilsikre oversettelse. En bragd!

UHYRE OMFATTENDE OG PERSPEKTIVRIKT

Det er et uhyre omfattende, rikt illustrert og perpektivrikt verk som ikke bare gir en detaljert innføring i Copernicus' liv, men også redegjør for samtidens politiske, religiøse og kulturelle liv. Copernicus er naturforsker, men også en geistlig som er Luthers samtidige. Han lever i en turbulent og dramatisk tid, som boken skildrer med historikerens nøkternhet, men stundom også med den skjønnlitterære forfatters fargerike og medrivende språk. Se bare hvordan han avslutter denne 600 siders spennende reisen gjennom et av fortidens land:

«Når vi trer over terskelen til det kopernikanske verdenstempel, føler vi en opphøyethet som de stormfulle perspektivene i vår tids kosmologi mangler. Denne nesten glemte kosmiske arkitekturen var innbegrepet av harmoni og enkelhet, som er de uforgjengelige tings trekk. Harmoni og enkelhet utstråles også av skikkelsen til denne stillferdige byggmesteren, hvis liv og virke vokste seg sammen i en så ubrytelig og fullkommen enhet som det trolig bare er gitt den å skape som har vunnet udødelighet.» •